

Sylabus PSY 124 – PSYCHOLOGIE HANDICAPU

Podzimní semestr 2010, FFS, posluchárna U35, čtvrtek 8:00 - 9:40.

J. Vančura, vancura@fss.muni.cz. Konzultace v pondělí od 14:00 v pracovně 552.

Nabízené pojetí předmětu „Psychologie handicapu“ vychází převážně z perspektivy sociální psychologie. Tento pohled na život člověka s postižením umožňuje určitá zobecnění v rámci různorodých kategorií, pro které je pojem handicap využíván. Základními zpracovávanými tématy jsou zapojení člověka s postižením do společnosti, adaptace rodiny na postižení dítěte, adaptace na handicap v životě jednotlivce a post-traumatický růst (pozitivní změny v důsledku čelení nepříznivé zkušenosti). Exkurze v průběhu semestru zprostředkovávají studentům kontakt s lidmi s postižením, umožňují letmý pohled na prostředí různých institucí, ale především by měly studentům umožnit osobní zkušenost – konfrontaci vlastních prožitků v daném kontextu. Cílem předmětu je zprostředkovat absolventům poznatky a zkušenosti ze specifické oblasti handicapu, které mohou využít pro svoji budoucí odbornou práci.

1. Úvodní setkání

Nabízené pojetí předmětu, možnosti kurzu a očekávání studentů. Obsah přednášek a seminárních prací, organizace exkurzí. Požadavky pro absolvování kurzu.

Pojem handicap: širší kategorie, možnosti zobecnění a stereotypy. Korektnost jazyka a postoje; člověk s postižením vs. postižený.

Repková, K. (1999). Pojem zdravotně postihnutí v životnej skúsenosti ľudí. *Čs. psych.* 43, 433-448.

2. Společnost a člověk s postižením

Vztah k lidem s postižením. Důvody přijetí a odmítnutí odlišnosti. Stigma a „role postiženého“. Vybrané postoje: ambivalence, strach, soucit a role oběti.

Cháb, M. (2004). *Svět bez ústavů*. Praha: QUIP.

3. Exkurze do dřevodílny „V Růžovém sadu“

Vladimír Procházka o zkušenostech z pracovní terapie s lidmi s mentálním postižením.

Přizpůsobení metody klientovy, představy o hranici možností, „princip reality“ v pracovní terapii.

Hunt, N. (2001). *Svět Niguela Hunta*. Ústí nad Labem: Albis international.

Imrychová, E. (2010). *Dotazování osob s mentálním postižením*. Bakalářská práce, FSS MU, Brno.

4. Narození dítěte s postižením

Prožitek zármutku rodičů. Trauma a zdroje stresu pro rodiče. Čelení nepříznivé skutečnosti.

Uzdravující sekvence / proces akceptace nepříznivé skutečnosti.

Pro zájemce exkurze na veletrh Hospimedica (prezentace neziskových organizací na BVV).

Bub, B. (2004). The patient's lament: hidden key to effective communication: how to recognize and transform. *Medical humanities*, 30, 63-69.

Matějček, Z. (2002). *Psychologické eseje z konce kariéry*. Rána do srdce (str. 182 – 187). Praha, Karolinum.

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10267494493-nejtezsi-volba/?streamtype=Wm3>

5. Interakce rodiče a dítěte s postižením, soužití v rodině.

Koncept intuitivního rodičovství: důsledky postižení dítěte pro komunikaci rodiče a dítěte. Primární a sekundární handicap. Akceptace dítěte s postižením. Zkušenost sourozenců dítěte s postižením - Host: Mgr. Markéta Štěpánová.

Ditrichová, J., Komárek, V. (2000). Vzpomínka na profesora Hanuše Papouška. Čs. psych. 44, 546-549.

Štěpánová, M. (2008). Vliv sourozence s mentálním postižením na osobnostní vývoj jedince. Diplomová práce FF MU.

6. Adaptace rodičů na postižení dítěte

Vliv sdělování diagnózy dítěte rodičům. Potřeby rodičů a úspěšné adaptační strategie. Výchovné styly v rodinách s postiženými dětmi.

Kearney, P. M., Griffin, T. (2001). Between joy and sorrow: being a parent of a child with developmental disability. *Journal of Advanced Nursing*, 34, 582-592.

7. Host: Martin Loučka: Péče o dítě se závažnou zdravotní diagnózou.

Vývoj konceptu smrti u dětí. Možnosti v péči o dítě s letální diagnózou, dilemata rodičů a lékařů.

Loučka, M. (2007). *Koncept smrti u dětí*. Bakalářská práce, FSS MU, Brno.

8. Exkurze do „Domova pro osoby se zdravotním postižením“ ve Střelcích Možnosti péče ve velkých specializovaných institucích.

<http://zamecekstrelice.itnet.cz/cz/popis-sluzby>

Hradilek, L. (2006). Právo žít jako ostatní. Aktuálně.cz. Dostupné 5. 9. 2007 z <http://aktualne.centrum.cz/clanek.phtml?id=%201216433>

Bártová, E. (2007). Postižení jdou z ústavů. Dostanou byty. Aktuálně.cz. Dostupné 5. 9. 2007 z <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=363499>

9. Rizika ústavní péče

Projevy agresivity v kontextu instituce. Agresivita a úzkost vs. důvěra. Význam pečujících pro utváření sebepojetí klientů. Sociální status a sebepojetí člověka s postižením.

Wolfensberger, W. (2007). Similarities and Differences Between Peace-Making and Nonviolence and Their Relevance to Services to People Who Are Mentally Retarded. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 4, 278–286.

10. Exkurze: Vývoj a práce firmy Benecykl

Výroba nestandardních sportovních pomůcek - exkurze do dílny autora projektu.

Joseph, S., A. Linley (2004). Positive Change Following Trauma and Adversity: A Review. *Journal of Traumatic Stress*, 17, 11–21.

11. Posttraumatický růst

Zkušenost pečujících: pozitivní důsledky čelení nepříznivé skutečnosti. Nepříznivá skutečnost jako výzva ke změně.

Scorgie, K., Sobsey, D. (2000). Transformational outcomes associated with parenting children who have disabilities. *Mental retardation*, 38, 195-206.

12. Exkurze do Betléma (Středisko ČCE)

Domov pro osoby s těžkým fyzickým postižením a pro děti s mentálním postižením.

13. Prezentace seminárních prací

Alternativní a augmentativní komunikace, Savant syndrom, Humor a handicap, ...

14. Závěrečné setkání.

Otázky, reflexe. „Chybějící“ témata. Prezentace seminárních prací.

Podmínky pro absolvování kurzu:

Zvládnutí probírané látky. Prezentace seminární práce, písemné zpracování na 3-5 stran (téma dle vlastní volby nebo nabídky v průběhu kurzu). Účast 75 %.

Doporučená literatura:

Blažek, B., Olmrová, J. (1985). *Krása a bolest*. Praha: Panorama.

Blažek, B., Olmrová, J. (1988). *Světy postižených*. Praha: Avicenum.

Bútor, M. (1990). *Překročit svůj stín*. Praha: Avicenum.

Calhoun, L., Tedeschi, R. (1999). (Eds.). *Facilitating Posttraumatic Growth: A Clinician's Guide*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Čálek, O. (1984). *Raný vývoj dítěte nevidomého od narození*. Praha: Univerzita Karlova.

Dougy Center for Grieving Children. (2004). *35 Ways to Help a Grieving Child*. Portland, Oregon: The Dougy Center.

Frankl, V. E. (2005). *Přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Hunt, N. (2001). *Svět Niguela Hunta*. Ústí nad Labem: Albis international.

Cháb, M. (2004). *Svět bez ústavů*. Praha: QUIP.

Chvátalová, H. (2001). *Jak se žije dětem s postižením*. Praha: Portál.

Kerrová, S. (1997). *Dítě se speciálními potřebami*. Praha: Portál.

Kopřiva, K. (1997). *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál.

Křivohlavý, J. (2002). *Psychologie nemoci*. Praha: Grada Publishing.

Kushner, H. S. (1996). *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. Praha: Portál.

Langer, S. (1995). *Mentální retardace*. Hradec Králové: Kotva.

Mareš, J. (2001). *Sociální opora u dětí a dospívajících I*. Hradec Králové: Nucleus.

Mareš, J. (2002). *Sociální opora u dětí a dospívajících II*. Hradec Králové: Nucleus.

Mareš, J. (2003). *Sociální opora u dětí a dospívajících III*. Hradec Králové: Nucleus.

Matějček, Z. (2001). *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. Jinočany: H&H.

Matějček, Z. (1986). *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum.

Matějček, Z., Dytrych, Z. (1997). *Jak a proč nás děti trápí*. Praha: Grada Publishing.

- Matějček, Z., Langmeier, J. (1986). *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama.
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN.
- Papoušková, M. (2004). Intuitivní rodičovství. In Dittrichová, J., Papoušek, M., Paul, K. a kol., *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče (77-100)*. Praha: Grada Publishing.
- Říčan, P., Krejčířová, D. a kol. (1997). *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing.
- Sacks, O. (1989). *Seeing Voices. A Journey into the World of the Deaf*. University of California Press.
- Sacks, O. (1992). *Migraine*. London: Picador.
- Sacks, O. (1995). *Antropoložka na Marsu*. Praha: Mladá fronta.
- Sacks, O. (1997). *Na čem si stojím*. Praha: Makropulos.
- Smidbauer, W. (2000). *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. Praha: Portál.
- Sobotková, D., Dittrichová, J. a kol. (2003). *Narodilo se s problémy a co bude dál?* Praha: Grada.
- Svatošová, M. (1999). *Hospice a umění doprovázet*. Praha: Ecce Homo.
- Šiška, J. (2005). *Mimořádná dospělost*. Praha: Karolinum.
- Tedeschi, R., Calhoun, L. (Eds.). (2006). *The Handbook of Posttraumatic Growth*. New York, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tedeschi, R., Calhoun, L. (1995). *Trauma and Transformation: Growing in the Aftermath of Suffering*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Titzl, B. (1998). *Postižený člověk ve společnosti*. PedF UK, Praha.
- Vágnerová, M. (2002). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M., Hadj-Moussová, Z., Štech, S. (1999). *Psychologie handicapu*. Praha: Karolinum.
- Vančura, J. (2006). *Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*. Brno: Barrister&Principal.

K dispozici jsou poslední ročníky časopisů *Intellectual and Developmental Disabilities* a *American Journal on Mental Retardation*.